

בענין קטן בתפילין

פסק השו"ע בהלכות תפילין (או"ח סי' לז) "סעיף ב] מצותן להיותם עליו כל היום, אבל מפני שצריכים גוף נקי שלא יפיח בהם ושלא יסיח דעתו מהם, ואין כל אדם יכול ליזהר בהם, נהגו שלא להניחם כל היום. ומ"מ צריך כל אדם ליזהר בהם להיותם עליו בשעת ק"ש ותפלה. [סעיף ג] קטן היודע לשמור תפילין בטהרה שלא יישן ושלא יפיח בהם. הגה: ושלא ליכנס בהן לבית הכסא, חייב אביו לקנות לו תפילין לחנכו."

וצ"ע, הלא השו"ע כתב בסעיף ב' שמחמת חשש של גוף נקי והיסח הדעת אין ללבוש תפילין כל היום ושוב בסעיף ג' כשביאר דין קטן בתפילין הזכיר רק חשש שמא יפיח בהם והשמיט חשש של היסח הדעת. ומן התימה הוא זה, שהלא בקטן יש חשש גדול של היסח הדעת ולמה השמיטו.

ובאמת, כבר יש לתמוה על רש"י בענין זה. עיין רש"י שביאר בטעם המשנה ברכות (כ). למה קטן פטור מתפילין משום שאינו יודע לשמור גופו שלא יפיח בהן. וכן עיין רש"י סוכה (מב). שלא ביאר שם הטעם הכי פשוט לפטור קטן ממצוות תפילין שהוא מחמת חשש היסח הדעת. וראיתי בדברי הגר"ד (רשימות שיעורים סוכה מב). ליישב בזה, "אולם בהיסח הדעת רק אחד שיכול לכוון את דעתו ומסיה את דעתו מן התפילין מחלל אותן, אבל קטן שאינו יכול לכוון את דעתו אינו מחלל את התפילין גם כשמסיה את דעתו מהן."

ועוד ראיתי ליישב בספר מנחת הלוי (סי' מט) ע"פ חידוש של הנצי"ב (שו"ת משיב דבר סי' ו') שמי שהסיה דעתו מתפילין אינו עובר על איסור חדש אלא שע"י היסח הדעת הוא מבטל בזה מצוות תפילין ואסור לאדם לבטל את המצוה. ומשום חשש היסח הדעת היינו אומרים בקטן כיון שקטן יכול לרכז דעתו לשעה מועטת יהיה חייב להניח תפילין, שלפחות יקיים המצוה לשעה מועטת ולא יבטל את מצוות תפילין לגמרי. ולכן, הוצרכו רש"י והשו"ע להזכיר בקטן חשש הפחה, ומהאי טעמא אין לקטן להניח תפילין כלל וכלל.

ויש להוסיף עוד תירוץ נוסף ע"פ כמה יסודות בסוגיא זו.

א. ביזוי מצוה: דין כללי או פרטי

עיינן בשאג"א (סי' מ) שכתב, "והא דפירש"י התם גבי הא דישן אדם בתפילין שינת עראי אבל לא שינת קבע משום שמא יפיח בהם ולא פי' משום דיותר מכדי שינת עראי איכא איסור משום היסח הדעת, י"ל משום דהתם תניא אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישנים שינת עראי חוץ לסוכה מ"ט אר"א גזירה שמא ירדם. א"ל אביי אלא הא דתניא ישן אדם שינת עראי בתפילין כו' ליחוש שמא ירדם. וס"ל לרש"י דאיסור היסח הדעת בתפילין אינו אלא מדרבנן וכמש"כ בסי' הקדום מש"ה לא פירש דהא דאסור שינת קבע בתפילין הוא משום היסח הדעת דא"כ מאי פריך אביי אמאי לא חישינן גבי תפילין לשמא ירדם לאסור שינת עראי כדחישינן לה גבי סוכה דילמא ש"ה דאיסור שינה חוץ לסוכה איכא איסורא דאורייתא גזרינן לה אבל גבי תפילין דאפי' אם ירדם אינו אלא איסור היסח הדעת דרבנן ל"ג שמא ירדם. לפיכך פירש"י דאיסור שינת קבע בתפילין הוא משום שמא יפיח בהן דאסור משום ביזוי מצוה דה"נ איסור של תורה כדאמר ר"י בפ"ב דשבת (ד' כב) אבוהון דכולהו דם דתניא ושפך וכסה שלא יכסה ברגל שלא יהיו המצות בזויות עליו ויליף מיניה התם דאסור להרצות מצות כנגד נר חנוכה ולהסתפק מנויי סוכה כל ז' כ"ש שלא יפיח בתפילין." מבואר בדבריו שאיסור הפחה הוא משום ביזוי מצוה, והוי איסור דאורייתא.

אמנם, עיינן במכילתא (מכילתא דרבי ישמעאל בא מסכתא דפסחא פרשה יז) שמשמע שיש פטור אחר לקטן, "ושמרת את החוקה הזאת למועדה למה נאמר לפי שנאמר והיה לך לאות על ירך שומע אני אף הקטנים במשמע, והדין נותן הואיל ומזוזה מצות עשה ותפילין מצות עשה אם למדת על מזוזה שהיא נוהגת בקטנים כבגדולים אף תפילין ינהגו בקטנים כגדולים ת"ל ושמרת את החוקה הזאת לא אמרתי אלא במי שיוודע לשמור תפילין מכאן אמרו קטן היודע לשמור תפילין הרי הוא עושה לו תפילין."

נראה שיש דין מה"ת של שמירת תפילין, ורק מי שיכול לשמור על התפילין כראוי חייב בתפילין, וקטן שאינו יכול לשמור הוי פטור מתפילין. ולכאורה נכלל בשמירה זו שישמור מלהביא תפילין לבית הכסא ומלהפיח בהם.¹

¹ משמעות ל' הגמרא סוכה (מב.) "קטן היודע ... לשמור תפילין" וכפירוש רש"י שם שהכוונה הוא שיוודע לשמור מלהכניסם לתוך בית הכסא.

ויש לחקור באיסור ביזוי מצוה. האם ביזוי מצוה הוא איסור כללי שעומד בפנ"ע והוא אזהרה לא לבזות שום מצוה מן המצוות או דילמא שהוא איסור פרטי והוי פרט בכל מצוה ומצוה לא לבזות אותה. וי"ל שביזוי מצוה בכל התורה הוא איסור כללי ובתפילין בא הפסוק "ושמרת את החוקה" ללמדנו שבתפילין יש איסור פרטי של ביזוי מצוה. ונקבע הלכה מעיקר מצוות תפילין לשמור על קדושת התפילין שהוא כולל דין זה שלא להביאו לידי בזיון. ויש כמה נפק"מ להלכה.

וי"ל שבעלמא אין האיסור לבזות את המצוה חלק של המצוה עצמה וממילא כל קטן שהגיע לחינוך ויודע איך לעשות מעשה מצוה נעשה מחוייב באותה מצוה גם אם בא לידי ביזוי מצוה. וראיה לדבר, עיין שערי תשובה (או"ח סימן יז ס"ק ד) וז"ל, "ציצית לחנכו. עבה"ט וכ' א"ר בשם ספר יראים להלביש לקטן תלית קטן כשיוודע לדבר ולפחות מחוייב להלבישו כשיגיע לבן ג' שנים וסי' כי האדם עץ השדה כמו להעץ הוא ג' שנים ערלה וכן להרגילו באותיות התורה ע"ש". משמע שקטן אפ' אם אינו יודע לשמור על הציצית כראוי ונעשים מלוכלכים בצואה נתחייב מטעם חינוך במצוות ציצית.² והיינו משום שעיקר מעשה מצוה הוא עטיפת ולבישת הציצית וביזוי מצוה הוא איסור כללי.³ אבל בתפילין נתחדש איסור פרטי לשמור על בזיון, והוא א' מההלכות של מצות הנחת תפילין. ממילא אם הקטן אינו יכול לשמור על התפילין ולקיים המצוה כראוי עוד לא הגיע לגיל של חינוך במצוות תפילין.

² וכן יש לדייק מל' גמ' סוכה (מב.) "קטן ... יודע לדבר אביו לומדו תורה וקריאת שמע", והלא בגיל קטן כזה עדיין אין לו גוף נקי. וכן משמע משו"ת דברי חיים (או"ח חלק ב סי' ט) שכתב, "ומה שמסופק אם לענות אמן על ברכת קטנים משום שאינם נקיים הנה לפי מה שמנהג פשוט שלא להרחיק בקורא שמע מקטנים דלא כהמג"א ז"ל [סי' פ"א סוף ס"ק א] והוא משום דלאחריני לא איכפת לן בצואה שבפי הטבעת ממילא מותר לענות אחר ברכת הקטן דהא לדידן לא איכפת לן מה שבפי טבעתו אינו נקי והקטן גופא אינו בר חיובא ולכן בודאי מותר וחייב לענות אמן אחר ברכתו." אמנם, עיין בקיצור שו"ע (סי' קסה סע' י) וז"ל, "מיד כשהתינוק מתחיל לדבר, ילמדו הפסוק תורה צוה לנו משה וגו' וכן פסוק שמע ישראל וגו' (רק יזהר מאד שיהא התינוק נקי בשעה שהוא לומד אותו)."

³ וצ"ע למה אין חיוב לחנוך את בנו על בזיון מצוה. ויש לציין שכמה ראשונים ס"ל שאין חינוך במצוות לא תעשה. עיין בתוס' נזיר (כח: ד"ה בנו בתירוצם הראשון) וע"ע ברשב"א (יבמות קיד.) שכתב, "ושמא נאמר דלא אמרו מתנכין אלא למצות עשה ולא למצות לית כמו שאמרו (סוכה מ"ב א') קטן היודע להתעטף אביו קונה לו תלית יודע לשמור תפיליו כו', כנ"ל." וכן בתוס' ישנים (יומא פב: ד"ה בן שמנה) בשם הר"א ממיץ. ועיין לקמן (הע' 5) לתירוצו נוסף לקושיא זו.

ועיין משנ"ב (סי' לז ס"ק ח) שביאר הפסק של השו"ע בפטור קטן שאינו יודע לשמור על התפילין, "דקודם לכן אין רשאי להניח תפילין ולא חינוך הוא." דכיון דשמירת תפילין הוא א' מהלכות של תפילין אין חיוב לקטן ולא מיקרי חינוך.⁴

ועיין נצי"ב (שו"ת משיב דבר ח"א סימן מז) שחידש שאין ביזוי מצוה היכא דא"א בענין אחר. וי"ל שדין זה הוא רק בשאר מצוות שיש איסור כללי של ביזוי מצוה אבל בתפילין שיש דין פרטי של "ושמרת" גם אם א"א בענין אחר יש ליזהר מבזיונם.⁵

עוד דבר נוסף נתחדש בפסוק "ושמרת" שגזו"כ זו מחייב שמירה לא רק על מי שמקיים את המצוה לשמור על התפילין אלא גם על האחרים מסביב,⁶ וכמו שמצינו במשנה (ריש פרק י' דעירובין) שחייב כל מי שמוצא תפילין בשדה להכניסם לתוך הבית אפ' בשבת משום בזיון תפילין וכמבואר ברש"י (עירובין צה. ד"ה שנים שנים).

ולפ"ז י"ל שחל חיוב מיוחד על הגדולים למנוע את הקטנים מלהניח תפילין וכפשטות המכילתא.⁷ וכן מבואר בתוס' (עירובין צו: ד"ה לא ס"ד כו') שכתבו, "ולא תני להו אלא לאשמועינן דנשים ועבדים קטנים לענין תפילין דאי בעי לאנוחי לא שבקינן להו משום בזיון תפילין היכא דלא הגיעו לחינוך." ויצא שחובת שמירה היא חובה על כל גדול שחייב בתפילין שאינו

⁴ וע' בגרי"ז (מעתיקי שמועה חלק ב עמוד טז בשם ס' בית שרגא על סוכה סי' לז) שמשמע שגיל חינוך הוא בעצם משיוודע להניח תפילין גם אם אינו יודע לשמור את התפילין. אלא שיש דין חדש של שמירה שמונעו ממנו. ואין זה כמהלך שלנו.

⁵ עיין לעיל (הע' 3). אולי יש ליישב באופן אחר. שלענין חינוך קטן מה שהוא מבזה את המצוה בדרך קיומה של מצוה נקרא א"א בענין אחר. לכן, בשאר מצוות אין להקפיד על בזיון היוצא מקיום מצות קטן אבל תפילין שאני כיון שיש דין פרטי של בזיון תפילין שהוא נעשה כא' מהלכות תפילין ואם אינו יכול לשמור אין שום חיוב חינוך כלל.

⁶ אמנם, עיין בעיטור (שער א הלכות תפילין) שהביא המכילתא וכתב עליו שא"א שפסוק של "ושמרת" שייך לקטנים שהלא לאו בני חיובא ניהו. ומהאי טעמא הביא בסוף, "אית דמפרשי שהגיע לחינוך הוא וחייב מדרבנן ושמרת את החוקה אסמכתא בעלמא." ולכא' לפי מה שפירשנו במכילתא יש לומר כפשוטו שיש חיוב דאור' של שמירה שחל על הגדולים העומדים ע"ג הקטן.

⁷ דקשה טובא לומר לפי המכילתא שיש חיוב שחל על הקטן עצמו לשמור על התפילין שלו שקטנים לאו בני מצוות ניהו.

רק חייב להניח תפילין ממש אלא על כל פרטי המצוה שהוא כולל שמירה על בזיון תפילין ומניעת קטנים מהנחת תפילין.⁸

וכעין יסוד זה מצאתי ברשימות שיעורים (ברכות מד:) שביאר, "ועוד נראה דמכיון דלבני מערבא איכא איסור ללבוש תפילין בלילה, כשמסירן סמוך ללילה חל קיום של "לשמור חוקיו" דהיינו לשמור קדושת התפילין. דמעצם מצות הנחת תפילין נכלל חיוב שמירת קדושת התפילין שלא יישן בהן ושלא יפיח בהן, ושמירת קדושת התפילין היא חלק מעצם מצות תפילין, ומשום הכי אמרינן (סוכה מב א) דקטן היודע לשמור תפילין חייב בתפילין, ולא אמרינן שקטן חייב בתפילין כשיודע להניח, משום דחיוב חינוך חל כשיכול הקטן לעשות מעשה המצוה בשלימות, ושמירת התפילין היא חלק מעצם מצות תפילין. ולכן אי לילה לאו זמן תפילין אזי בסילוק התפילין קודם ללילה חל קיום מצות שמירת קדושת התפילין, ומשום הכי ס"ל דמברכין בסילוקן."

ב. יישוב שיטת רש"י

וכאמור, רש"י במס' ברכות ביאר שקטן שהגיע לחינוך פטור ממצוות תפילין משום חשש הפחה. והק' תוס' (ברכות כ. ד"ה וקטנים כו') מגמ' סוכה (מב.) שנקט שכל קטן שיודע לשמור תפילין אביו חייב לקנות לו תפילין, ומבואר שם שקטן חייב בתפילין ודלא כרש"י. וצ"ע.

ועיין ברשב"א (ברכות דף כ.) שפי' שתלוי על איזה סוג קטן מדברים. סתם קטן, אפ' בגיל חינוך, אינו יודע לשמור תפילין כראוי ולכן פטור מלהניחן, וכדברי רש"י על המשנה בברכות. אמנם, יש קטנים מיוחדים שהם יכולים לשמור על תפילין כראוי וזהו חידוש של הגמ' סוכה שאם קטן יודע לשמור על התפילין אז הוא חייב בתפילין.

אמנם, יש עוד להקשות על רש"י מדברי עצמו. שרש"י (סוכה מב.) כתב, "לשמור תפילין. שלא יכנוס בהן לבית הכסא." ותמוה, שלכא' סותר מה שכתב במס' ברכות שהטעם שקטן פטור מן התפילין הוא משום חשש שמא יפיח בהן ולא משום חשש שמא יכנוס בהן לבית הכסא.

⁸ דבעלמא אנן קיי"ל שלא צריך לאפרושי מאיסורא אא"כ עושה על דעת אביו. בתפילין, גם אם עושה לדעת עצמו חייבים להפרישו משום קדושת תפילין ובזיונו. והוא חיוב על כל א' מחמת דין ושמרת.

ויש ליישב ב' קושיות אלו ע"פ הגמ' מנחות (לו:), "תניא ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה, ימים ולא לילות, מימים ולא כל ימים, פרט לשבתות וימים טובים, דברי רבי יוסי הגלילי. ר"ע אומר לא נאמר חוקה זו אלא לפסח בלבד. נפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לר' עקיבא, דתניא ר' עקיבא אומר יכול יניח אדם תפילין בשבתות ובימים טובים. ת"ל והיה לאות על ירך ולטוטפת בין עיניך, מי שצריכין אות, יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות."

יוצא שיש מח' תנאים אם פסוק זה של "ושמרת" שייך כלל לתפילין. וי"ל שרש"י ביאר את הגמ' בסוכה אליבא דר"ע שלא שייך פסוק של "ושמרת" ודין פרטי של ביזוי מצוה למצוות תפילין. ממילא קטנים שהגיעו לחינוך, ולא יכניסו תפילין לבית הכסא, חייבים בתפילין הגם שיש חשש הפחה. והיינו משום שרש"י סבר שדין כללי של ביזוי מצוה אינו כולל איסור הפחה. שמי שבאמצע עשיית המצוה כגון מי שהוא עומד באמצע מצוות כיסוי הדם וצריך להפיח, לא מצינו שהוא מוזהר באיסור הפחה. ולא מצינו בכל מצוות התורה שיש איסור הפחה באמצע עשייתה. והוא משום שגדר ביזוי מצוה כללי אינו כולל הפחה.⁹ משא"כ, דין "ושמרת" שהוא דין פרטי במצוות תפילין, כולל איסור הפחה. לכן הגמ' בסוכה, שהולכת בשיטת ר' עקיבא, שס"ל שלא קיים דין "ושמרת" במצוות תפילין, ואין איסור הפחה בלובש תפילין, מחייבת קטנים בתפילין. אמנם, יש עדיין איסור כללי של ביזוי מצוה שאוסר מצוות תפילין בתוך בית הכסא.¹⁰ ממילא, לפי רש"י

⁹ ועיין בתשובות והנהגות (כרך ב סימן צה) שדן באיסור הפחה בשעה שאוחז ספר תורה. אמנם, עיין בשו"ע (או"ח סי' פ סע' א) במי שאנוס בשעת ק"ש ולא יכול לשמור על הפחה. ועיין באחרונים (הובאו משנ"ב ס"ק ג) שהסכימו שאין לעבור על מ"ע של ק"ש משום זה. והיינו כנ"ל, שאיסור הפחה אינו דין בשאר מצוות התורה אלא במצוות תפילין (אמנם, יש לדחות ראייה זו ע"פ הנצי"ב לעיל). וגם לענין תפילה מצינו חומרות בהפחה, וכמבואר בשו"ע (או"ח סי' קג), והיינו משום שהוא עומד לפני המלך. אמנם, צ"ע ממה שכתב המפרש (מס' תמיד כז.) וגם רש"י (מס' יומא סח:): לענין איסור שינה בבגדי כהונה שנאסר מחמת איסור הפחה.

¹⁰ אמנם צ"ע, שהלא ייסדנו לעיל (הע' 3 והע' 5) שאם בזיון מצוה הוא איסור כללי אין לחוש לבזיון של קטן. וא"כ למה לפי ר"ע, שס"ל שביזוי מצוה בתפילין הוא דין כללי, אין לחנך את בנו להניח תפילין גם אם יכניס את תפיליו לתוך בית הכסא.

ובאמת יש לעיין באיסור הכנסת תפילין לתוך בית הכסא האם הוא משום ביזוי מצוה או משום דבר אחר.

במס' סוכה, אחר שהגיע לגיל חינוך קטן שיודע לא ליכנס לתוך בית הכסא עם התפילין, חל עליו חיוב תפילין.

אמנם, במסכת ברכות, רש"י הולך בשיטת ר' יוסי הגלילי שס"ל ששייך דין "ושמרת" בתפילין ונתחדש בזה איסור פרטי בתפילין. ויש בזה גדר חדש של ביזוי מצוה שאוסר מן התורה אפ' הפחה. ממילא כל קטן, אפ' אם הגיע ברוב מצוות לגיל חינוך, אינו יכול להניח תפילין משום חשש שמא יפיח בהם.¹¹

ג. חילוק יסודי בין דין גוף נקי לבין דין היסח הדעת

והשתא נחזור לקושיין דלעיל, למה השו"ע פטר את הקטן משום חשש שמא יפיח בהן וחשש שמא יכנס בהן לבית הכסא ולא מחמת החשש שהקטן יסיח דעתו מהתפילין.

עיין בקרית ספר (הל' תפילין פרק ד) שכתב, "נראה דמה"ת אסור להיות תפילין גלויין בפני צואה משום והיה מחניך קדוש דמשמע כל מידי דבר קדושה." ומתבאר שאין להכניס תפילין לתוך בית הכסא מדין חדש של "והיה מחניך קדוש". וכן מבואר להדיא ברשב"א (מס' ברכות כג. ד"ה הא דאמרינן כו'). אמנם, עיין בפירוש הרשב"ץ (מס' ברכות כג.) שכתב, "ונ"ל דמשום והיה מחניך קדוש אינו אסור אלא שלא לומר דברים של קדש בבית הכסא ורבנן הוא דאחמור להניח שם תפילין." ועיין היטב בזה ל' הרמב"ן (מס' ברכות כב:).

וי"ל שהכנסת תפילין למק' מטונף הוא סניף במצוות עשה של "והיה מחניך קדוש" וצריך לחנך את הקטן במצוה זו. משא"כ הפחה שהוא איסור כללי של ביזוי מצוה.

אמנם, עיין ל' רש"י (מס' ברכות כ"ג. ד"ה חולץ ונפנה לאלתר) שכתב, "ובקבוע נמי אוחזן בידו, אלא שצריך לחלצן ברחוק ארבע אמות, שבזמן שהם בראשו הם בגלוי וגנאי הדבר." ויש לדחות, ששם פירש למה אסור אפ' בתוך ד' אמות של בית הכסא אבל בבית הכסא עצמו אסור משום "והיה מחניך קדוש".

¹¹ אמנם, צ"ע על מהלך זו שמחדש שלפי ר"ע אין לחוש להפחה בתפילין. הלא מפורש בגמרא שבת (מט.) שיש איסור להפיח בתפילין, וכדאי' "אמר רבי ינאי תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים. מאי היא אביי אמר שלא יפיח בהן. רבא אמר שלא יישן בהן." ועיין בראשונים שם בבאור המח'. ומבואר שיש חשש הפחה בתפילין. ודחוק לומר שמח' זו בין אביי ורבא הוא דוקא בשיטת ר' יוסי הגלילי. ועוד צ"ע, דעי' ברש"י (עירובין צו. ד"ה רצה מניח) שמשמע שיש לחוש להפחה גם אם לא ס"ל כר' יוסי הגלילי.

וי"ל שגם ר"ע ס"ל שמדרבנן גזרו לא להפיח בתפילין מפני גודל קדושתה, ולכן אין להניח בלילה גם למ"ד שיליה זמן תפילין. אמנם, דין זה אינו דין פרטי אלא סניף בדין כללי של ביזוי מצוה, שיש מצוות מיוחדות שמחייבות זהירות יתירה שלא לבזותן.

וי"ל שמצוות חינוך הוא על עיקר מעשה הנחת תפילין. ואמרנו שדין ושמרת מחדש דיני שמירה והם מתהווים חלק של מצוות הנחת תפילין. ממילא, כדי שיתחייב הקטן במצוות תפילין צריך שיהיה בגיל שהגיע לחינוך בשמירת תפילין, כגון זהירות מהכנסתן לבית הכסא ומהפחה.¹²

אמנם, היסח הדעת בתפילין שונה לגמרי. דין זה למדנו מק"ו מציין (מנחות דף לו:): שיש איסור להסיח דעתו מן התפילין וצריך לכוון דעתו על התפילין. וכוונה זו אינה חלק מעצם מעשה מצוות תפילין, וממילא אין ענין כוונה נכלל בחובת חינוך, שכוונה לחוד ומעשה לחוד.

וראיה לזה ממה שהקשו האחרונים למה יש מצוה של חינוך בכלל, הלא מצוות צריכות כוונה ואין לקטנים כוונה וכמבואר במסכת חולין (דף יב:). והאריכו בזה האחרונים. אמנם מה שנראה מזה הוא שדין חינוך הוא על עצם מעשה מצוה ולא על הכוונה, וכל זמן שהקטן יכול לעשות מעשה מצוה כתיקונה שפיר חל חיוב חינוך. וממילא בגיל שהגיע לחינוך אם היה יכול לשמור על גופו ושלא להכניס את התפילין לבית הכסא שפיר היה מתחייב בתפילין גם אם לא היה יכול לכוון כראוי.

¹² ויש לתמוה, הלא פסק השו"ע (או"ח סי' ל' סע' ב) כשיטת ר' עקיבא שלילה הוי זמן תפילין ופסוק "ושמרת" הוא בחקת הפסח ולא בתפילין. ולכא' הסכים עמו הרמ"א שם. וא"כ איך יתכן שפסוק זה של "ושמרת" מחדש דינים בשמירת התפילין. ועוד יש לתמוה איך הרמ"א (או"ח סי' לז סע' ג) הביא להלכה פסק של העיטור לענין איסור הנחת תפילין לפני י"ג שנה, הלא העיטור הוא כולו מבוסס על המכילתא שדורש "ושמרת" לענין תפילין וכאמור הרמ"א פסק ש"ושמרת" הוא לענין פסח? וכן קשה על השו"ע שסתר פסק של העיטור אבל לא מטעם הנ"ל, דעיינן בב"י (או"ח סי' לז ד"ה כתב העיטור כו') שביאר שיטתו למה הוא לא קיבל את פסק העיטור ולא הזכיר טעם פשוט זה. משמע שגם השו"ע יכול להסכים שפסוק של "ושמרת" שייך לתפילין.

ואולי ס"ל שגם אם אין פסוק "ושמרת" שייך לתפילין מה"ת, כר"י הגלילי, וכפסק של העיטור, מדרבנן יש אסמכתא ללמוד הלכות שמירה בתפילין מפסוק זה. יוצא שמדרבנן גם ר"ע מסכים שיש דינים נוספים בשמירת תפילין והם חלק של מצוות תפילין מדרבנן. ובוה יתבאר מה שמצינו שגם לר"ע יש חשש הפחה, עיין בזה בסוף הערה 11.